

Ο Βυζαντινός ιστορικός και λόγιος [Μιχαήλ] Δούκας και η άλωση της Πόλης (Σοφία Καυκοπούλου, υπ. δρ Θεολογίας-Μουσικός)

/ [Πεμπτουσία](#)



Δίνοντας κάποια στοιχεία για τους συγγραφείς που μάς ενδιαφέρουν, σκιαγραφούμε πρωτίστως την προσωπικότητα, τη θέση και το ρόλο που διαδραμάτισαν.

Ο Δούκας, δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς γεννήθηκε, ούτε το όνομά του. Φαίνεται να έζησε μεταξύ 1400 έως 1470 [1]. Εικάζεται πως λεγόταν Μιχαήλ, καθώς αυτό ήταν το όνομα τού παππού του, ο οποίος ετάχθη με το μέρος τού Ιωάννη Στ' Καντακουζηνού, κατά τις εμφύλιες διαμάχες τού 1341-1347, αιχμαλωτίστηκε μάλιστα από τον Αλέξιο Απόκαυκο, όμως η δολοφονία τού Απόκαυκου έδωσε την ευκαιρία στον Μιχαήλ Δούκα, να δραπετεύσει μεταμφιεσμένος σε μοναχό και να ζητήσει άσυλο στον Οθωμανό εμίρη τής Εφέσου, παραμένοντας στην Αυλή του κατά πάσα πιθανότητα ως γιατρός [2]. Συνεπώς, μεταξύ των Δουκών και τού εμίρη, δημιουργείται μία σχέση φιλική, ενώ οι Δούκες, ανάγονται σε σημαντικούς μεταφραστές των Οθωμανών με τούς Ιταλούς εμπόρους.



Τα λιγοστά στοιχεία που έχουμε για τον Δούκα, είναι όσα ο ίδιος αφήνει να φανερωθούν, από το ίδιο το κείμενό του. Ουσιαστικά, ο Δούκας σχολιάζει τα τεκταινόμενα κατά τα πρώτα 60 χρόνια τού 15ου αι.. Ο Δούκας γνωρίζει και τις τρεις βασικές γλώσσες τής εποχής του, ελληνικά, ιταλικά και τουρκικά. Η σταθερά γύρω από την οποία πλέκει την αφήγησή του, είναι ο χριστιανισμός, ο οποίος θα έπρεπε κατά την γνώμη του να ενωθεί σε Ανατολή και Δύση [3].

Γύρω στα 1421, ο Δούκας από την Μυτιλήνη, ήταν γραμματέας τού Γενουάτη Adorno [4]. Αργότερα, στα 1451, ενώ βρίσκεται στην υπηρεσία των Gattelousi στην Λέσβο [5], πηγαίνει στην Αδριανούπολη. Η Άλωση, απετέλεσε για τον ιστορικό, ένα γεγονός ανάλογο με την πτώση τής Ιερουσαλήμ στα 576 π. Χ., γεγονός το οποίο θρηνεί, έχοντας βαθειά γνώση τής Βίβλου [6]. Κατά την διάρκεια τής Άλωσης, δεν βρισκόταν ο ίδιος στην Πόλη, ενώ οι περιγραφές του βασίζονται σε στοιχεία που συνέλεξε από αυτόπτες μάρτυρες, τόσο Έλληνες όσο και Τούρκους [7].

Ένα γεγονός που προκάλεσε ιδιαίτερη λύπη στον Δούκα, είναι η κατάληψη τής Νέας Φώκαιας από τούς Οθωμανούς, ενώ ο ίδιος παραμένει στην Μυτιλήνη, έως και το 1462, έτος κατά το οποίο ο Μωάμεθ ο Πορθητής καταλαμβάνει τη νήσο [8]. Ο Δούκας μάλιστα, εστάλη από τον ηγεμόνα τής νήσου, προς υποδοχή τού σουλτάνου με πλούσια δώρα [9], ενώ ετοίμασε και πολυτελές δείπνο για εκείνον [10].

Η μαρτυρία τού Δούκα έχει μεγάλη ακρίβεια και αξιοπιστία, καθώς πέραν τού προσωπικού χαρακτήρα τής αφηγήσεως, τα γεγονότα που περιγράφει είναι πραγματικά και οι λεπτομέρειες που δίνει, είναι ορθά και λογικά διατυπωμένες. Ιδίως όσον αφορά στα γεγονότα τού 15ου αι.. Οι Οθωμανοί Τούρκοι, παρουσιάζονται ως μία νομαδική φυλή, η οποία θέλει να αφομοιώσει και εξουδετερώσει το ελληνικό στοιχείο. Για εκείνον, η εθνική ανεξαρτησία είναι ζήτημα υψίστης σημασίας, ενώ η φιλενωτική στάση του, υπήρξε αποτέλεσμα τής πεποίθησής του για κοινούς δεσμούς Ανατολής - Δύσης.



Η αφήγηση τού Δούκα κινείται σε δύο αντιθετικούς αλλά τεμνόμενους άξονες. Αφ' ενός εξιστορεί την άνοδο των Τούρκων, αφ' ετέρου μιλά για την σταδιακή συρρίκνωση τής Αυτοκρατορίας. Οι Τούρκοι είναι διαρκώς άρπαγες και άνθρωποι δίχως εντιμότητα, ενώ οι Ρωμαίοι, ο χυδαίος όχλος, όπως επανειλημμένως τονίζει, δεν έχουν σθένος και αποφασιστικότητα. Στέκεται με συμπάθεια απέναντι στην φιγούρα τού τελευταίου Παλαιολόγου, τού Κωνσταντίνου, -παρ' ό, τι δεν τον θεωρεί αυτοκράτορα των Ρωμαίων-, για το γεγονός ότι αμύνθηκε έως το τέλος υπέρ τού Κράτους [11]. Όσον αφορά τον Μωάμεθ, σε όλο το έργο του, τον χαρακτηρίζει ως τύραννο.

Ο λόγος του ιστοριογράφου είναι γεμάτος λυρισμό με έντονες συναισθηματικές μεταπτώσεις, ενώ το ύφος του, πολλές φορές θυμίζει τραγωδία, πλέκοντας με δεξιοτεχνικό τρόπο τα συναισθήματα που προκαλεί κάθε γεγονός, τις εικόνες με έντονη συγκινησιακή φόρτιση και με κορύφωση τον θρήνο για την πτώση τής Πόλεως [12]. Παρατηρείται μάλιστα χρήση παρομοιώσεων, με αναφορές τόσο σε χριστιανικά πρότυπα και χωρία των Γραφών [13], όσο και σε πρόσωπα τής ελληνικής μυθολογίας, τα οποία συμπλέκονται στην διήγηση, με τις αναφορές στους Οθωμανούς [14]. Γίνεται φανερό πως η ιστοριογραφία τού Δούκα έχει ως πρότυπο έργα δραματικά, τόσο στις περιγραφές, όσο και στον περιβάλλοντα χώρο που δημιουργεί. Ακόμη, όσον αφορά στις προσωπικότητες τού βασιλέως Κωνσταντίνου και τού σουλτάνου Μωάμεθ, παρουσιάζεται ο μεν πρώτος ως γενναίος υπερασπιστής τού ελληνικού στοιχείου, ο μεν δεύτερος ως καταστροφέας αυτού.

Ο φόβος τού Δούκα είναι διάχυτος και σχετίζεται με την τρομακτική σκέψη πως η πνευματικότητα τού Χριστιανισμού θα υποταχθεί στην σαρκολατρεία τού Ισλάμ. Εξηγείται κατ' αυτόν τον τρόπο, το γιατί ο συγγραφέας θρηνεί για τα λείψανα των αγίων, περισσότερο απ' ό, τι για την υποδούλωση τού λαού [15]. Ο Δούκας αποστρέφεται τα ερωτικά ήθη των Οθωμανών, τα οποία θεωρεί ότι με την ελευθεριότητά τους θα πλήξουν τα ήθη των Ρωμαίων. Η Κωνσταντινούπολη είναι το κέντρο τής ιστορίας του, όμως πλέον βρίσκεται σε ξένα χέρια. Μετά το 1453, δεν αναφέρεται ξανά σε αυτήν, ενώ το κέντρο ενδιαφέροντος μετατίθεται στην Πελοπόννησο.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

1. Tusculum Lexikon, Δούκας, σ. 160.

2. Δούκας, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία*, σ. 8.
3. *Tusculum Lexikon*, Δούκας, σ. 160.
4. Όπ. π., σ. 160.
5. Όπ. π., σ. 160.
6. Όπ. π., σ. 575-585.
7. Όπ. π., σ. 12.
8. *Tusculum Lexikon*, Δούκας, σ. 160.
9. Δούκας, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία*, σ. 603-605.
10. Όπ. π., σ. 611.
11. Όπ. π., σ. 13.
12. Όπ. π., σ. 575-585. Πρόκειται για θρήνους τού προφήτου Ιερεμίου, αποδιδόμενους στην άλωση τής Ιερουσαλήμ από τούς Βαβυλωνίους. Αυτοί οι θρήνοι αποδίδονται τώρα από τον Δούκα στην άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως, που παραλληλίζεται με εκείνη τής Ιερουσαλήμ.
13. Όπ. π., σ. 517, 539, 553-555.
14. Όπ. π., σ. 269, 271.
15. Όπ. π. σ. 577.